

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Ds R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Ds E. T. v. d. Born, Helpman (Gr.); Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Ds D. van Dijk, Groningen; Ds D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gillhuis-Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Ds J. van Herksen, Ermelo; A. Janse, Biggelerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Ds C. Lindeboom, Amsterdam; Dr J. v. d. Linden, Zeist; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Ds Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Ds F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Ds A. Ringnaald, Ermelo; P. J. Risseeuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Ds R. Schippers, Wansword; Ds J. Smelik, 's-Gravenhage; Ds H. Smilde, Groningen; Ds H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Ds N. Streefkerk, Wollega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa.; Dr J. Thijss, Zwolle; Ds C. Veenhof, Haarlem; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Ds M. Vreugdenhil, Meliskerke; Ds F. de Vries, 's-Gravenhage; Ds J. de Vries, Tilburg; Ds J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Jan Zwart, Zaandam.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f 250 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f 750 en voor Ned.-Indië f 6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f 0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Een nieuwe sacramentele beweging. IV. — Uit de Schrift: Te Jeruzalem (Hand. 1:4). — Kerkelijk Leven: Nieuwe meeningen inzake lijden en sterven. IV. „Om Sions wil”. Banyan-tentoonstelling. Citaten-spel? — Neen! — Even Parkeeren: Een droom. — Uit de Historie: Grootte Tudor-Figuren. XII. — Literatuur en Kunst: Een Oudste der Doopers. II. — Zending en Evangelisatie: De Roomsche Kerk en de Missie. II. — Perschoon. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

Een nieuwe sacramentele beweging.

IV.

Wanneer wij ons er thans toe zetten, om ons oordeel over de sacramentele beweging te vormen, kunnen wij natuurlijk niet op alle bijzonderheden ingaan, maar moeten onze aandacht op enkele hoofdpunten saamtrekken.

Doen wij dit, dan is er bij eerste en oppervlakkige beschouwing wel een en ander, dat ons aantrekt.

Als de liturgische kring ijvert, dat wij ernst met den eeredienst zullen maken, en daarbij alles met meer aandacht en eerbied, in goede orde en rustige stilte, zoowel met de aanbidding van onze ziel als met een passende lichaamshouding verrichten zullen, verdedigt hij een zaak, waarover onder ons wel eens te gemakkelijk heengegleden wordt. Reeds Kuyper klaagde over het spiritualisme, dat enerzijds in zijn strijd tegen den vormendienst volkomen terecht optrad, doch aan den anderen kant op verkeerde paden overging, toen het den vorm voor onwezenlijk verklaarde en hem of vernietigde of in 't wild liet loopen. Verre van malsch is zijn volgende typeering. „Reeds van nature is de Nederlander geen minnaar van nobele vormen. In het vormeloze vindt zijn gemakzucht zich thuis en elke vorm knelt hem. En waar nu bovendien zekere overgesloten eenzijdigheid uit de Doopersche richting ook in onze Gereformeerde Kerken nawerkte, is het alleszins begrijpelijk, dat dit valsche spiritualisme ook hier te lande een vruchtbaren bodem vond en na niet zoo lange dagen allen eerbied voor het liturgische verdrong.”

Maar de geest van de reformatie is dit niet. Calvin en à Lasco waren van andere gedachten. „Zij gaven een tamelijk breede Liturgie. Zij herstelden de formulier-gebeden. Zij boden aan de kerk aan het gewijde, weldoordachte woord. Zij regelden de volgorde en de onderscheiden deelen van den dienst. En wel verre van de predikatie tot het één en al te maken, werd die predikatie door hen ingeweven in een geheel stel van acten, waarin de eeredienst tot uiting kwam.”¹⁾

Nu zal wel niemand beweren, dat deze fouten, waarop reeds Kuyper wees, geheel bij ons weggenomen of althans belangrijk verminderd zijn. Zelfs moet geconstateerd, dat er zijn, door wie ruwheid en oneerbiedigheid in den eeredienst haast vereenzelvigd worden met principieele kracht, en die als ritualisme terug wijzen alles wat hierin verbetering brengen wil. En waar dit het geval is, kan het ons niet altijd bespaard blijven, dat er ook van buiten onze kerken stemmen ons komen herinneren, dat wij hier een element verwaarloosen, dat ook zijn recht heeft, ja, waarin de schriftuurlijke reformatie bij ons nog niet voldoende heeft doorgewerkt.

Ook indien de sacramentele beweging ons wou brengen tot een veelvuldiger viering van het avondmaal zonder meer, zou zij ons misschien

meekrijgen. Zelf heeft zij niet nagelaten zich op Kuyper te beroepen, volgens wien de reformatie de maandelijksche viering spoedig terugbracht tot de twee- of driemaandelijksche, doch dit deed met de hoop, dat van de zijde der gemeente wel om veelvuldiger bediening zou worden gevraagd (blz. 159—160). Men had naast Kuyper gerust ook Bavinck kunnen noemen. Ook deze constateerde, dat het enkel de praktijk was, die sterker bleek dan de leer, toen het — tegen den wensch van Calvin om het avondmaal minstens eens per maand te vieren — de bediening hiervan tot zes of vier malen werd beperkt.²⁾ Nu heeft weliswaar Kuyper het als een les der ervaring aangenomen, dat met het vier à zesmaal 'sjaars ten avondmaal gaan aan de geestelijke behoeften der gemeente beantwoord en de beide uitersten zoowel van het te veelvuldig als te spaarzaam gebruik vermeden worden.³⁾ Maar desniettemin voelen wij het als achteruitgang, wanneer in kerken, waar de twee-maandelijksche viering nog in gebruik was, tot een driemaandelijksche wordt overgegaan. Het streven moet veeleer zijn, om van de kwartaalsvieringen tot de tweemaandelijksche te raken.

Doch reeds bij deze kwesties van meer stilte, eerbiediger lichaamshouding, en veelvuldiger avondmaalsgebruik beseffen wij, dat de sacramentele beweging uit geheel andere beginselen en overtuigingen spreekt dan wij. En onze wegen scheiden vooral, zodra de vraag aan de orde komt, wat toch dit avondmaal beteekent, ja, wat in 't algemeen onder sacrament en sacramenteel moet verstaan. Ons eerste bezwaar dat vooral in dit artikel wordt ontwikkeld, bestaat hierin, dat de liturgische kring zoo onhistorisch is te werk gegaan.

Deze bedenking schijnt op het eerste gezicht onrechtvaardig. De sacramentele beweging beroept zich immers telkens op het verleden. Zij noemt de namen van Ds H. W. Creutzberg en Dr J. H. Gerretsen onder haar naaste voorgangers (blz. 9). Niet minder worden telkens uitspraken van Calvin geciteerd, om haar sacramentsbeschouwing en -praktijk er mee te dekken. Zelfs wordt de beschuldiging uitgesproken, dat de thans in één geschrompelde eeredienst zich wel toot met den naam van Calvin, maar in geen enkel opzicht iets met Calvijn's idealen en praktijk gemeen heeft. Vooral de vlucht voor het sacrament bewijst dit. De kerk is louter nationale, in den ongunstigen zin van het woord, Calvinistische en vooral Zwijg-liansche sektekerk geworden (blz. 169). Zelfs gaat de sacramentele beweging nog achter Calvin terug, om daar het oud-christelijke voorbeeld van eeredienst terug te vinden en te herstellen.

Doch niettegenstaande dit veelvuldig beroep op de geschiedenis, slaat de liturgische kring een dreuk met het verleden. Reeds het min of meer annexeren van iemand als Dr Gerretsen berust op een vergissing.

Wel is waar heeft diens reeds eerder genoemde brochure over Liturgie in de hervormde kringen een nieuwe periode ingeleid. Ook moet toegegeven, dat Gerretsen ijverde voor meer aanbidding in den eeredienst, omdat dit het hoogste in den mensch is en hij hiermede het scherpst tegenover den duivel staat, die niet bewonderen kan, omdat hij jaloersch is.⁴⁾ Niet minder was hij er voorstander van, om de waarheid niet alleen dogmatisch, maar vooral symbolisch in de liturgie der kerk tot uitdrukking te brengen.⁵⁾ Zelfs wenschte hij in ieder kerkgebouw een koor, dat door eenige verhevenheid van het eigenlijke kerkgebouw was afgescheiden, waar dan de lufel des Nieuwen Verbonds met de teekenen van brood en wijn immer

aanwezig is, en waar dan ook steeds het avondmaal moest gehouden worden.⁶⁾

Doch juist op dit punt, waar de sacramentele beweging zich het dichtst bij Dr Gerretsen schijnt aan te sluiten, gaapt tusschen hem en haar een principieele kloof. Want Gerretsen wilde die altijd klaar staande avondmaalstafel als een blijvend getuigenis van Gods genade jegens ons, en een voortdurend teken van Gods VERBOND met Zijn gemeente.⁷⁾ Maar de sacramentele beweging begeert het als teken van Gods altijd bereide tegenwoordigheid (blz. 28), en dit is, zooals wij nog nader hopen te zien, iets geheel anders.

De sacramentele beweging maakt echter nog ernstiger vergissingen. Zij ziet niet alleen verkeerd, wanneer zij Dr Gerretsen onder haar naaste geestelijke voorgangers telt, maar vooral ook als zij zegt, zich bij Calvin en de andere reformatoren aan te sluiten.

Zoals ieder lezer bekend zal zijn, hebben de sacramenten vooral in den reformatietijd jaren achter elkander den inzet van een fellen strijd gevormd. Hierop zijn toen niet slechts Roomschen en Protestanten, maar ook verschillende richtingen en kerken binnen de reformatie voorgoed uit elkaar gegaan. En door dezen dogmen-historischen strijd haalt de liturgische kring grootendeels, zoo niet geheel, een streep. In plaats van met de resultaten uit vroeger tijd winst te doen, breekt men het oude radicaal af, om een nieuw gebouw te sichten. Men zegt wel, dat in de Protestantse kerken sedert de hervorming tot op den huidigen dag de sacramenten beurtelings haar sterke en haar zwakke plaatsen geweest zijn, en dat het leven heen en weer slingert tusschen het spiritualisme der secten en der valsche-mystieke kringen, en een magisch-sacramenteel, crypto-roomsch bijgeloof (blz. 61). Maar deze wetenschap heeft toch blijkbaar niet de voorzichtigheid geleerd, om op den weg, die de reformatie gebaad heeft, behoedzaam voort te wandelen. In plaats hiervan zoekt men andere paden.

Niet, dat de sacramentele beweging kortweg voor roomsch mag verklaard. Wanneer wij dit doen zouden, deden wij haar onrecht. Rome bindt de genade aan en sluit haar op in het stoffelijke teken van het sacrament en laat dit ex opere operato werken. Zij vermaterialiseert de genade. En in onderscheiding hiervan legt de sacramentele beweging sterk den nadruk enerzijds op de presentie en de werking Gods en aan den anderen kant op het geloof van den ontvanger.

Evenmin mogen wij zeggen, dat zij terug viel tot de sacramentspraktijk der valsche-mystieken. Tegenover de onderschatting van de laatste staat haar overschatting.

Maar desniettemin begaat ze een fout, die nog dieper ingrijpt dan de vorige afwijkingen. De historische continuïteit met de sacramentsbeschouwing der reformatie wordt onderbroken, wat betreft hun plaats, hun aard en werking, en hun getal.

Allereerst dus de plaats der sacramenten.

Reeds boven werd toegegeven, dat voor een veelvuldiger avondmaalsbediening wel iets te zeggen is, en dat dit een hooger stand van geestelijk leven verraden zou.

Maar ook al werd dit bereikt, dan bleef nog het principieele verschil, welke plaats aan dit avondmaal, zoowel in den eeredienst als in heel het christelijk leven toekomt. Al gaat de sacramentele beweging niet ten volle tot het roomsche standpunt over, dat de cultus in sacramentsbediening laat opgaan, daarom staat zij nog niet op dat der reformatie.

2) Gereformeerde Dogmatiek, IV², 619.

3) T. a. p., 479.

4) T. a. p., 5.

5) T. a. p., 19.

6) T. a. p., 11.

7) T. a. p., 11.

1) Onze Eeredienst, 37—39.